

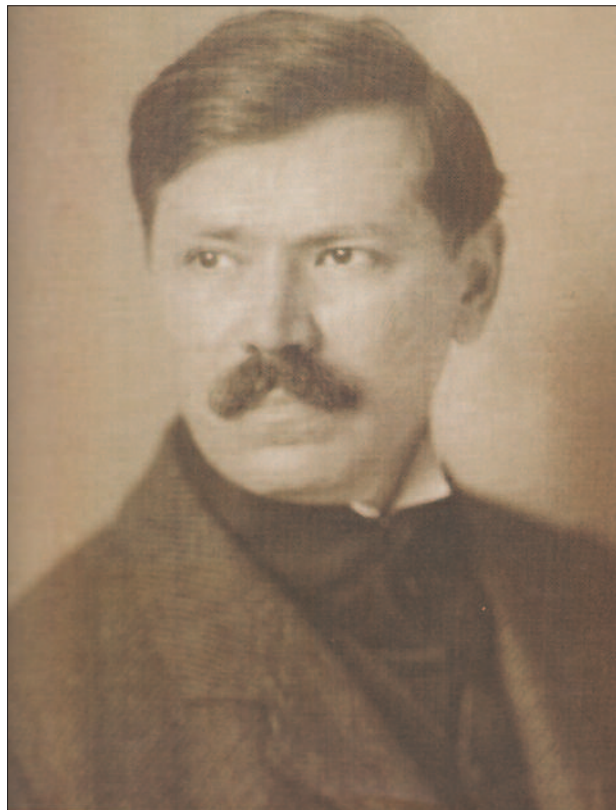
VASZARY JÁNOS EDDIG ISMERETLEN FESTMÉNYEI – KIÁLLÍTÁS A MAGYAR NEMZETI GALÉRIÁBAN

Dr. Tulassay Zsolt

Vaszary János a magyar képzőművészet kiemelkedő, a 20. század művészetének egyik legsokoldalúbb mestérének életműve ismert a művészetkedvelők körében (1. kép). Képeinek színessége, a formálás biztonsága és ereje, a nagy összegző formabontás képessége kora egyik legnagyobb hatású alkotójává tette. A Szépművészeti Múzeum már a művész életében számos művét megvásárolta. A festő halála után özvegye a Vaszary-hagyatékot a közgyűjteménynek adományozta a Magyar Nemzeti Galériában. 1958-ban kezdődött a több száz festményt és grafikát tartalmazó életmű feldolgozása, amelynek első bemutatására az 1961-ben rendezett emlékkiállításon került sor. A 2007-ben minden eddiginél nagyobb szabású és több művet bemutató Vaszary gyűjteményes tárlat nyílt meg a Galériában, amelynek tudományos katalógusa megalapozta a további Vaszary kutatást (1). A legnagyobb Vaszary gyűjtemény a Szépművészeti Múzeumban és a Magyar Nemzeti Galériában található, bár számos jelentős alkotás magángyűjtők tulajdonában van.

Eddig ismeretlen alkotások is előkerültek, mint például 2022-ben a Virág Judit galéria őszi aukcióján az 1926-ban készült „Dunakorzó Budapesten” című alkotás (lásd címlap) (2) 2016-ban azonban olyan képek váltak ismertté, amelyekről még a szakértőknek sem volt ismeretük. A Múzeumi negyed – Liget Budapest-kialakításakor, a költözés előkészítéseként az épületben őrzött műtárgyak rendszerezése és számbavétele kezdődött el. Az egyik pinceraktárban egy fémplacsor mögött befelé fordított szekrény háttérében pecséttel lezárt spárgával átkötött két vászontekercs került elő, amelyeken kézzel írt, halvány „Vaszary” felirat volt olvasható. A tekercsek 20-20 Vaszarytól származó olajfestményt tartalmaztak, amelyek közül néhány sérült volt, többsége azonban jó minőségű és kiemelkedő művészeti értékű alkotás. Ezek a művek az eddig feltárt Vaszary-életműben nem voltak ismertek, így feltételezhető, hogy a művész műterméből a festő hagyatékával kerültek a múzeumba.

A szenzációs felfedezés nagy visszhangot keltett, hiszen Vaszary festményei kivételesen népszerűek a műkereskedelemben, és a nagyközönség is rajong a képeiért. Az előkerült alkotások közül a legszebb 24 művet mutatta be a Magyar Nemzeti Galéria 2022 októberében megnyílt kiállításán. A festmények a teljes életmű szinte minden korszakát képviselik: a korai impresszio-

1. kép. Vaszary János portréja

nisztikus idősaktól az expresszív kompozíciókig, a párizsi art deco stílustól a Duna-korzó képeiig és a mediterrán hangulatú tengerparti jelenetekig. A tárlatot a múzeum gyűjteményében található más Vaszary-remekművek, valamint magángyűjteményekből kölcsönzött kevésbé ismert, sokáig lappangónak hitt művek egészítették ki (3).

Vaszary a XX. századi művészet egyik legsokoldalúbb alakja. Művészete nagy ívet járt be. A realizusból és a naturalizmusból induló festőre a szecesszió, a francia impresszionizmus, posztimpresszionizmus, később az expresszionizmus és az art deco is hatással volt. Nem félt a kísérletezéstől, hatvanas éveiben is kereste az új technikákat, témákat, stílusokat. Kivételesen termékeny művész volt: festményei mellett készített grafikát, faliszőnyeget, bútorokat, borítókat, plakátokat, könyvillusztrációkat és szobrokat is (4).

Vaszary János 1867. november 30-án született Kaposvárott. Apja a kaposvári főgimnázium tanára volt, anyja nemesi származású. A családban számos közismert művész élt: Vaszary Piri színésznő, Vaszary Gábor író, illetve színház- és filmrendező és Gadányi Jenő festőművész is. Vaszary János tanulmányait szülővárosában és a kolozsvári piarista gimnáziumban végezte, majd 1885-ben Budapestre került, ahol a Magyar Királyi Mintarajziskolába járt, Székely Bertalan és Greguss János növendékeként.

1887-től másfél évtizeden át külföldön tanult, Münchenben a Képzőművészeti Akadémián, majd párizsi Julian Akadémián. A párizsi akadémiai években atyai nagybátyjával, Vaszary Kolos hercegprímással, esztergomi érsekkel Velencébe és Firenzébe is ellátogatott, de bejárta Dél-Franciaországot, Itáliát és Spanyolországot is (5).

Budapestre visszatérve a Krisztinaváros és a Tabán találkozásánál, a mai Attila út egyik bérházában vett lakást. Műhelyét is itt rendezte be, amelynek ablakából a Budai Várnegyedre nyílt kilátás. A festőnek gyűjteményes kiállításra elsőként 1906-ban a Nemzeti Szalon adott lehetőséget.

1906-tól a nyarakat Tatán töltötte feleségével, ahová Thoroczkai Wigand Ede tervezett és épített számukra egy tóvárosi műtermes házat. Az esztendők nagyobb részében azonban továbbra is Budapesten tartózkodtak (4).

Az első világháborúban hadifestő- és tudósító volt a keleti fronton. A háborús élmények munkáin is érződtek, a sötétebb tónus, a kevesebb ecsethasználat elsősorban ezeknek a következményei.

Lyka Károly 1920-ban tanári állást kínált Vaszarynak a Képzőművészeti Főiskolán. Diákjai rajongtak érte. Barcsay Jenő így írt mesteréről: „Míg a többi osztályban [...] témákat kellett festéssel illusztrálni [...], Vaszary törekvése az volt, a növendékek minden hónapban oldjanak meg egy kompozíciós feladatot: például a vörös szín, illetve a kék szín és így tovább. A színek után téri és formai kérdések, azután a mozgás, azután különböző formai megoldások kerültek sorra. Míg a többi mesterek növendékeinek fogalmuk sem volt a színről, vonalról, formától, térről s arról, hogy mi a kép, mi a festészet, minket éppen ezek a dolgok érdekelték.”

Hincz Gyula így dicsérte tanárát: „Modorában volt valami hűvös és tartózkodó, és valami rendkívüli gyöngédség. Mindenkivel szemben figyelmet és figyelmet keltő volt. [...] A segítségért és a vezetésért köszönetet nem fogadott el: nem önért tettem, hanem a művészetért – mondta az Epreskertből távozó növendékeknek.”

1926-1927-ben az olasz tengerparti furdőhelyeken utazva a mediterrán hangulat életszeretete ragadta meg, de az art deco stílus könnyedsége, elegáns egyszerűsége és divatos formavilága is befolyásolta művészetét.

Festészete az 1930-as években teljeseedett ki, amelyről színpompás csendéletei, budapesti korzóképei, tengerparti jelenetei és a felszabadult színhasználat és a formaalakítás önfeledtsége is tanúskodik (6).

Az újonnan felfedezett festmények közül a művész korai időszakát az 1890-es években festett a „Kávéházi jelenet” képviseli (2. kép). Az intim hangulatú térben újságot olvasgató cilinderes férfi és rózsaszín kalapot viselő partnernője a nagyvárosi polgár életformához tartozó gondtalan kávéházi időtöltés megszokott miliójében jelenik meg. Ekkor készült Vaszary közismert „Fekete kalapos” nő című festménye is, amely a korokban ritka, nagyvonalú ecsetkezelés, impressziószerű, könnyed formaalakítás nagyszerű példája (3. kép). Bizonyára megérintették a franciaországi, modern képzőművészeti áramlatok (7).

2. kép. Kávéházi jelenet, 1890-es évek

A művész hagyatéka. Új felfedezés

3. kép. Fekete kalapos nő, 1894
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

4. kép. Nyári lak II., 1896
A művész hagyatéka. Új felfedezés. A kép festésmódja ugyanazt az oldott, nagyvonalú ecsetjárást mutatja, amelyet a Kávéházi jeleneten vagy a Fekete Kalapos nőn érzékelhetünk. A puha kontúrokkal összefogott, gomolygó foltvonulatok finoman vibráló összhatása a napsütötte kertés ház szeretett otthonosságát emeli ki. A gyerekkort visszaidéző kisvárosi környezet vidám, nyári színekben pompázik

A „Nyári lak II” kép 1896-ban készült festmény a hagyomány szerint Vaszary szülőházát ábrázolja, és Rippl-Rónai József gyűjteményéből származik (4. kép).

A háború tragikus élménye Krisztus szenvedéstörténetének többszöri megfestésére ihlette Vaszaryt. Az 1920-as évek expresszív festői stílusában a keresztény ikonográfia ismert jeleneteit: a „Krisztus a keresztfán”, a „Golgota” és a „Krisztus siratása” témákat dolgozta fel. A bibliai témák grafikai munkásságában is megjelentek. A fájdalmas kereszthalál megrázó pillanatát ragadta meg a tusrajzokon (7) (5. kép).

5. kép. A megfeszített Krisztus, 1924 körül
A művész hagyatéka. Az élettelenül elnyúlt testet körülölelő izgatott tusvonalak örvénylése az emberiség bűneit megváltó Jézus felmagasztosulását hirdeti. A művész kevés eszközzel komponál, a tökéletes rajztudás és az intenzív anyaghasználat kivételes monumentalitást kölcsönöz a rajznak. A mű erős érzelmi telítettségét a hadifestő háborús traumáiból fakadó személyes érintettség magyarázza

Vaszary 1920-as években készült csendéletei a fekete alapozású, expresszív korszakának legszebb darabjai közé tartoznak. Ezek a cezanne-i hagyományokhoz köthető puritán asztali csendéletek szerény kelléktárra szorítkoznak. Néhány gyümölcs vagy kisebb zöldségsokor mellett konyhai edények alkotják a tárgyi elemeket. Az egymásnak feszülő plasztikus szín-

foltok szinte szétrobbantják az egyszerűségében erőteljes kompozíciót. A sötét háttérből vörösen lángoló, szélesen felrakott festékpásmák mozgásba hozzák a statikus látványt. Az izzó színek és a változatos felületkezelés monumentális hatást kölcsönöznek a képnek. A francia posztimpreszionista inspirációk mellett a német expresszionista festők hatása is felfedezhető (7) (6., 7., 8., 9., 10. képek).

Az 1920-as évek expresszionista festményei között számos színpadi jelenetet ábrázoló festmény is ismert (11. kép). Salome alakját Vaszary többször is megfes-

6. kép. Asztali csendélet (Csendélet sárgarépákkal), 1919 körül
Magántulajdon, a Nemes Galéria közvetítésével

7. kép. Tulipánok vázában, 1930 körül
A művész hagyatéka. Új felfedezés

8. kép. Virágokert, 1930 körül
A művész hagyatéka. Új felfedezés

9. kép. Virágok kék égbolt előtt, 1936 körül
Magántulajdon, a Nemes Galéria közvetítésével

tette (12. kép). A tekercekből is előkerült egy 1925-1928 között festett Salomet ábrázoló színpadi jelenet (13. kép). Az art deco látvány megjelenítésének érdekes festménye az „Akt fekete vázával” (14. kép). Jórészt ún. feketealapos technikát alkalmazta: fekete háttére vastagon felvitt színeket használt (5).

Vaszary rajongott a tengerparti utazásokért. Mindenütt a vízparti látványt, a halászbárkák és vitorlások színes kavalkádját, a nyaralók strandéletének ellesett

10. kép. Virágcsendélet kék virágokkal, 1930 körül
A művész hagyatéka. Új felfedezés

epizódjait örökítette meg. A mediterrán világ pozitív életszemlélete intenzívebb festői kifejezésre készítette. Az eseménydús tömegjelenetek helyett egyre inkább tág horizontú, levegős képépítésben gondolkodott. Hol a látvány pillanatképet idéző mozdulatlansága érdekelte, hol a mozgás egyes fázisainak képi kifejezése. Festéstechnikája egyre kifinomultabb és letisztultabb lett. Hangulatteremtő tehetsége kiváló rajzkészségének és karakterérzékének köszönhető. Egy-egy színes kalap, csíkos ruha vagy turbános strandöltözet a mediterrán nyár atmoszféráját közvetíti. A pontos megfigyelés és virtuóz festéstechnika adott alapot a letisztult formálás egyszerűségéhez (15., 16., 17., 18., 19., 20., 21. képek).

A könnyed kontúrokon túlfolyatja a színes formákat, amelyek a kép nézésekor optikai egységgé állnak össze, s így a folyamatos mozgás illúzióját keltik.

A „Tengerparti hotelszoba” témanélkülisége, a tengerre nyíló erkélyajtón beáramló friss levegő, az ágy felett meglibbenő szúnyogháló, a takaróra vetett, szinte ájultan fekvő kék kabát és a redőny monoton csíkozása tökéletesen idézik fel egy mozdulatlan nyári délután hangulatát (22. kép).

Vaszary a nyári hónapokat tatai nyaralójában töltötte. A táj szépsége, nyugalma, harmóniája, a tó az égbolt

11. kép. Finálé (Színpadi jelenet), 1923
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

12. kép. Női akt tarka tollfejdísszel (Salome), 1930 körül

A művész hagyatéka. Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

13. kép. Színpadi jelenet (Salome), 1925–1928

A művész hagyatéka. Új felfedezés. Vaszaryt mindig is izgatták a látványos színpadi jelenetek. A bibliai Salome történetét megidéző drámai cselekményt többször megfestette, a csábító asszony ellentmondásos személyiségéhez rendszeresen visszatért. A századforduló femme fatale – hagyományából ered a túlfűtött erotikájú, bosszúsomjas nő figurája, aki az ártatlanság látszatával leplezi szerelemre éhes féktelenségét. A korszak expresszionista némafilmjei és konkrét színpadi élmények inspirálhatták Vaszaryt a sorozat egyes változatainak megformálásában. A Budapestten vendégszerepelt német táncosnő, Anita Berber eksztatikus előadásáról két grafikai lapot is készített. A művésznő víziószerű színpadképekben, izgalmas fény- és hanghatások mellett, a meztelen női testet feltárva lépett a közönség elé

14. kép. Akt fekete vázával, 1930 körül

A művész hagyatéka. Új felfedezés. Az újonnan felfedezett olajfestményen pamlagon pihenő meztelen fiatal nőt látunk verőfényes, modern lakókörnyezetben, az utcára néző hatalmas üvegablak előtt. Az emeleti lakás ablakából kitekintve modernista stílusban épült, lapos tetejű épületek felső szintjei láthatók. A világos és a sötét kontrasztját használó kompozíció az art deco látványalakítás egyik hatásos eleme. A művészettörténetben évszázadok óta ismert „pihenő akt” képtípusának modernizált, dekoratív változata, ahol a szögletes és hajlékony vonalak, a tömör és áttetsző alakzatok, a feszes és elomló formák izgalmasan kiegészítve egymást, harmonikus egységet alkotnak

15. kép. Labdázók a tengerparton, 1934 körül

A művész hagyatéka. Új felfedezés. Vaszary 1930-as években készült strandjelenetein az időbeliség festői érzékeltetésének szándéka érezhető. A tengerparton labdázó fürdőruhás alakok megnyúlt mozdulataiban, a vitorlások egymás mellett haladó, lassú vonulásában, a vízben játszó, locsolódó figurák változatos aktivitásában a mozgásélmény látvánnyá alakításának bravúrja érvényesül

és a fák megejtő varázsa tájképek festésére is ihlette (23. kép).

A tatoi villájában készült képeken színes virágcsokrokat, kecses aktokat, gazdag szobabelsőket láthatunk (24., 25., 26., 27., 28., 29. képek). Jellemző a „Vaszary-kék”. Elnagyolt ecsetvonással, a színek kavalkádja,

16. kép. Tengerparti jelenet, 1934 körül

A művész hagyatéka. Új felfedezés

17. kép. Csónakosok a tengerparton, 1934 körül

A művész hagyatéka. Új felfedezés. Vaszary festéstechnikája egyre letisztultabb lett. A szállodák napernyőkkel és fürdőkabinokkal tarkított partszakaszát csak színes pöttyökkel, vonalakkal, ide-oda dülöngélő négyszögekkel s hasábokkal jelezte. A vízre szálló csónakosok sziluettfigurái biztosan egyensúlyoztak az egy vonallal felvázolt, ringó ladikokban. A tenger végtelenje az égszínkéktől a zöld különböző árnyalatán keresztül, a lilán és homoksárgán át vízszintes hullámrétegekben tornyosul egymásra. A tengerészek kis csónakjaikkal meghódítani indulnak a hatalmas víztömeget, nem tudnak betelni a színesen fodrozódó tenger látványával. Vaszary szemlélődő művészkarakter, vonzza a látványosság, a dekorativitás, mindenben megtalálja az öröm és szépség forrását

18. kép. Strandjelenet, 1934 körül
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

19. kép. Labdázók a strandon, 1930-as évek
A művész hagyatéka. Új felfedezés

különleges nézőpontos ábrázolást jelenít meg a „Verandán álló piros pizsamás nő” című képén (30. kép).

Vaszaryra jellemző az elnagyoltság, minimalizálás, olykor jelzésszerű ábrázolás, amely képeit színessé,

20. kép. Csónakos a tengerparton, 1934 körül
A művész hagyatéka. Új felfedezés

21. kép. Terasz a tengerparton, 1934 körül

A művész hagyatéka. Új felfedezés

derűt sugárzóvá teszi. A hatvanéves festő technikája egyre kifinomultabbá és letisztultabbá vált. Nyugodt szobabelsőket és mozgalmas strandjeleneteket festett,

22. kép. Tengerparti hotelszoba 1934 körül

A művész hagyatéka. Új felfedezés. Elég belépünk a tengerre néző hotelszoba egyszerű berendezett enteriőrébe, hogy az itáliai Riviéra egyik napfényes fürdőhelyén érezzük magunkat. A színes kerámia-kövezetre állított tüllfüggönyös, vetett ágy a rádobbott kék pizsamával, a fogsra akasztott színes szalmakalap, strandruha és fürdőköpeny, s a sarokban az éjjeliszekrény egy pohár vízzel Vaszary János elképesztően biztos ecsetvonásaival került a vászonra. A nyitott spalettaszárny és a francia ajtós erkély bábos korlátja mögül a tenger lilás színű foltja bukkan elő. Henri Matisse hasonló kompozícióinak könnyedségével vetekszik ez a nagyvonalú festői szabadság

23. kép. Tavaszi séta a tatai domboldalon, 1920-as évek

Magántulajdon, a Nemes Galéria közvetítésével. A tatai domboldal, kilátással az Öreg-tóra, a béke és a nyugalom hangulatát árasztja. A festő mintha körbetekintett volna a vidéken, és jólesően nyugtázza volna, hogy ez az ő kedves otthona. Az életműben ritka a tatai vidéket ábrázoló önálló tájkép. Motivumait Vaszary elsősorban a tatai villájuk kertjében, a napfényes verandán vagy az árnyas fák közelében találta meg. Ezúttal kísétál a házból, felkaptat a dombon és onnan pásztázza körbe a szívéhez oly közel álló tájat. A stílusváltozás egy kivételes pillanatát ragadhatjuk meg ezzel a tájképpel. A vastag festékcsíkok változatos faktúrái még az expresszív festményekre jellemző technikára utalnak. Ugyanakkor a világosabb színek felszabadult alkalmazása a derűs életszemlélet megerősödésének a jeleit mutatja

24. kép. Tatai enteriőr, 1930 körül

A művész hagyatéka. Új felfedezés

képein határozott ecsetvonást alkalmazva, színes pöttyöket, vonalakat, fonalakat jelenít meg, amelyek könnyed térbeli kiterjedés képzetét keltik.

25. kép. Akt kertben zöld kerítés előtt, 1930-as évek

A művész hagyatéka. Új felfedezés. A tekercekből előkerült festménycsoport jó néhány darabja Tata városához és a Vaszary család kertés nyaralójához kapcsolódik. A képen fiatal nő napfürdőzik meztelenül a buja kert nyíló virágai és kergetőző, tarka pillangói között. Vörösek, lilák, kékek, zöldek örvénylő vidám kavalkádja kavargoz az energikusan meghúzott, biztos ecsetvonások nyomán.

A természet kirobbanó ereje sugárzik a nyíló virágok viruló frissességében. Egy színes falikárpit terve is lehetne a gazdagon díszített festett vásznon. Minden a dekorativitásról, a színek bőséges burjánzásáról, a kitárulkozás örömteli szabadságáról szól.

Vaszary kivételes festői virtuozitással és kifinomult ízléssel képes visszafogni a motívumorgia túlradását, a megjeleníteni a látvány üdeségét minden ízével és zamatával

26. kép. Veranda két nővel (Parkban), 1930 körül

A művész hagyatéka. Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

A 30-as évek kései nagyvárosi témájú műveit a tatai idill ellenpontjaiként láthatjuk. A „Krisztus a nagyvárosban” (31. kép), a „Budapest Kálváriája III.” (32.

27. kép. Kilátás a verandára, 1930 körül

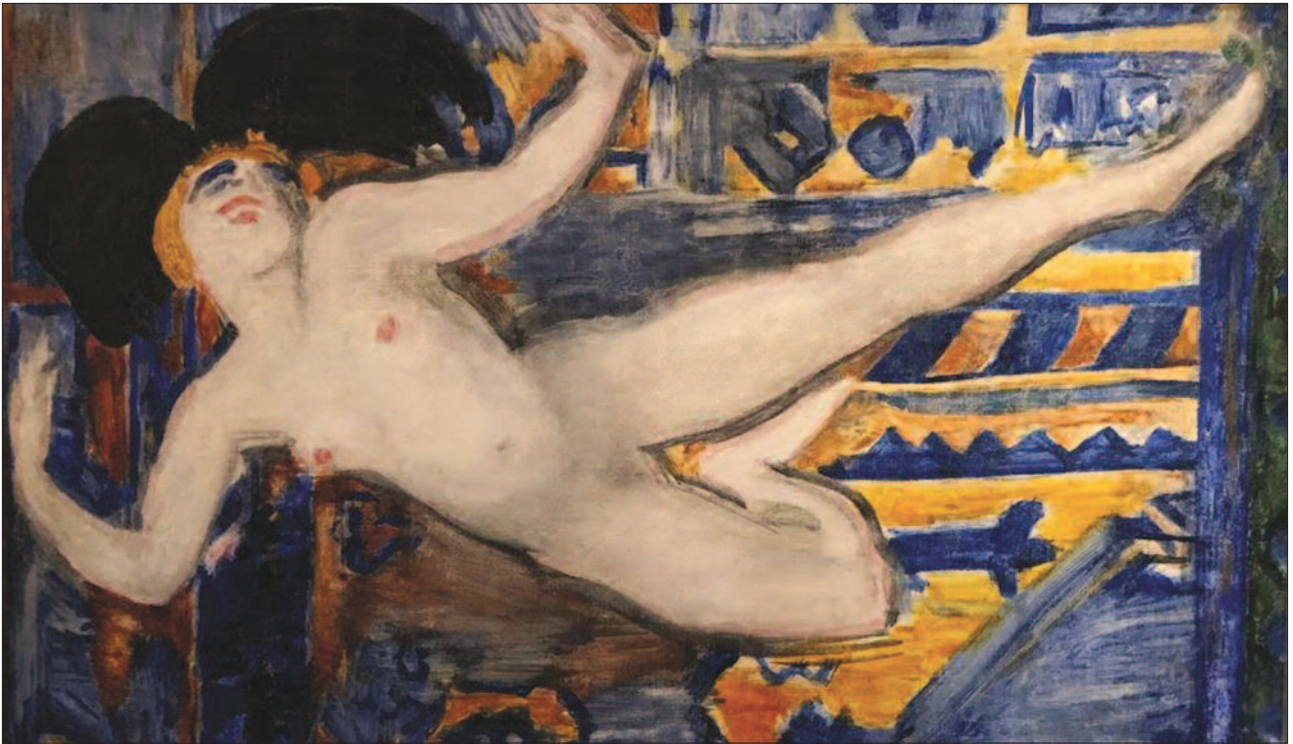
A művész hagyatéka. Új felfedezés

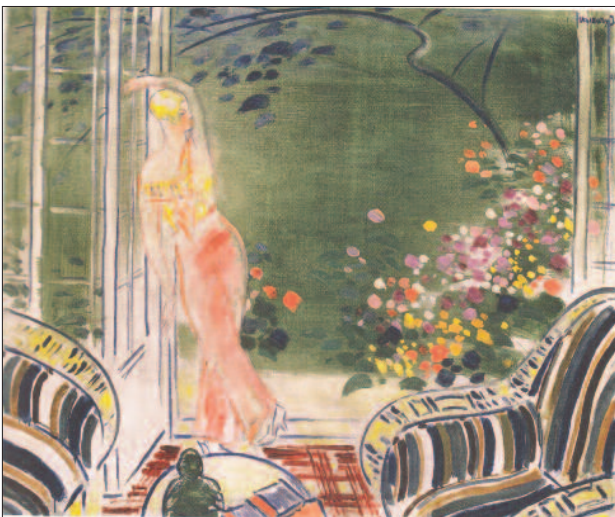
28. kép. Akt virágok között (Napfürdőzés), 1930-as évek

A művész hagyatéka. Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

kép) a modern élet gyorsaságával és a nagyváros árnyoldalaival foglalkozik. Budapest emberkavalkádját ábrázolja, ahol a nagy tolokodásban a kép szereplői egymást sem veszik észre, nem hogy azt, ahogy átsétál közöttük a kereszt alatt görnyedő Krisztus. A fantáziadús, nyüzsgő jelenetek, az emberek sokasága, a fények sokfélesége mellett a Vaszaryra jellemző kék szín, a háttér

29. kép. Fekvő női akt kék-sárga mintás takarón, 1930-as évek
A művész hagyatéka. Új felfedezés

30. kép. Verandán álló piros pizsamás nő (Verandán álló nő), 1930 körül
Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

épületeinek körvonalas ábrázolásmódja is megfigyelhető.

Vaszary János utolsó nagy korszakára, az 1925 és 1939 közötti évekre kimagasló virtuozitással vászonra vetett festmények a jellemzők. Az itáliai nyaralóhelyek lüktető kavalkádja, a társasági élet jellegzetes figurái,

színházak és mulatók enteriőrjei, kerti partik szereplői töltötték be vásznait. A művészt lenyűgözte a mediterrán vidékek szépsége, a párizsi divat extrém formagazdagsága és a nagyvárosi élet mozgalmas vibrálása (7).

Inspirációját párizsi utazásaiból merítette, a modern világáros nyüzsgő hangulatát, a felszabadultságot és a szórakozást örököltette meg. Képei egyre derűsebbé, színesebbé váltak, technikája változott: a vastagon rétegezett festék helyett híg, vékony ecsetvonásokkal felvitt olajfestéket alkalmazott (33., 34., 35. képek).

Feketéről fehér alapháttérre váltott, sűrű olajfesték helyett pedig már-már akvarell finomságúra hígított olajfestékekkel dolgozott.

Késői festészetében az életigenlés ragaszkodó szeretetével öleli magához a kiválasztott motívumokat. Herman Lipót szavaival: „egy bizonyos légység, bársonyosság veszi át az uralmat [...] egy alig észrevehető édesség az eddigi – szinte erőteljes – vonalakat és színfoltokat oly jótékony módon enyhíti, hogy szinte líra csendül ki belőlük. Színkezelése oldottabbá válik, a korábbi időszak harsogó színhangulatával szemben legújabb képein a napszitta árnyalatok beleolvadnak a vászon anyagjába. Késői virágcsendéletei lágyabbak, hajlékonyabbak lettek, a korábbi pattogós ecsetkezelést az egymásba áradó érett színek jóleső melegsége váltja fel. Az ablakba tett virágcserep már nem olyan erőteljes, mint korábban, a jobbra-balra hajlado-

31. kép. Krisztus a nagyvárosban (Budapest kálváriája II.), 1936 körül
A CIB Bank gyűjteménye

32. kép. Budapest kálváriája III., 1937

A művész hagyatéka. Új felfedezés. Budapestnek ugyanazt jelenti a Duna-parti panoráma, mint Párizsnak az Eiffel-torony vagy a Concorde tér. Anzikszkártyára kívánczó látvány, amely felidézi a város hangulatát.

Vaszaryt éppen ez a képeslap jelleg inspirálta, hogy Budapesthez fűződő gondolatait megfogalmazza. Képein a Duna-korzó divatos közönsége békésen sétálgat, szemlélődik, kellemesen mútatja az időt. Az emberek arcát alig látni, többnyire háttal ülnek vagy elfordulnak, egymásra sem nagyon figyelnek. Akárcsak egy színes üdvözlőlap staffázsfigurái, élénkitik a városképet. Semmi nem zökkenetheti ki őket a hétköznapi semmittevés nyugalmaiból. Abszurd módon még azt sem veszik észre, hogy megjelenik közöttük a kereszt alatt görnyedő, fájdalmas Krisztus

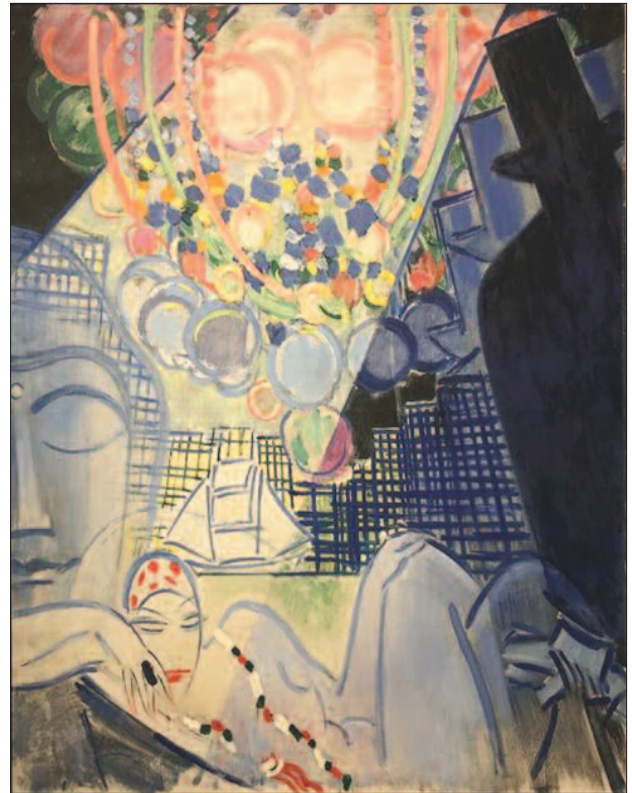

33. kép. Éjszakai fények a párizsi világkiállításon, 1937
A művész hagyatéka. Új felfedezés

34. kép. Városi világitás, 1930

A Szépművészeti Múzeum vásárlása a művésztől. A közel hatvanéves festő – hosszú kihagyás után – a húszas évek végén ismét Párizsba utazhatott. Nyitottan fogadta a modern világváros újdonságait, a divatot, a közlekedést, a filmet vagy a szórakozást. Ez a sokszínű világ létrehozta a maga art decoként közismert stílusát, amely a környezetet egészét átformálta. Könnyed hangvétele a képzőművészetre is hatással volt. Vaszary is rátalált a saját hangjára: fehér alapon akvarellszerű, hígított olajfestékkel dolgozott. A képen a reklámok fénycsóvái a díványon alvó meztelen nőre világítanak, fiús alakját piros körömcipője még izgatóbbá teszi. Az éjszakai metropolisz mámorító zsongása a nyitott ablakon keresztül megtölti a szobát. A budoárhangulat már a múlté, Vaszary a kamera objektivitásával látatja az intim hálószoba részleteit

35. kép. Morfinista, 1930

E képen a nagyvárosi életérzésé a főszerep. A jobb oldalon cilinderes fekete árnyalak magasodik az unottan heverő akt fölé, erotikus képzettségével utalva a luxussal kísért mondén életre. Az elidegenedés élményére a háttérben kaptárszerűen sorakozó óriási tömbházak képe erősít rá. A színes gömbök geometrikus folyamata és a bal oldalon felvillanó hatalmas Buddha-fej a kábítószer hatása alatt magába sűppedő nőalak morfiom keltezte látomása. A világos háttér és a színes vonalak ellentétében grafikai hatás érvényesül, hasonlóan az art deco plakátok és divatlapok látványelemeihez

zó szálas virágok bágyadt érzékiséggel nyújtóznak a fény felé. Még teljes pompájukban illatoznak, de az elmúlás lehelete már megérintette őket. A kerti jelenetek hamvassága is elmúlt. A tarka virágok között heverésző aktoknak nincs erotikus kisugárzásuk, dekoratív vonalaikkal a kép ritmusát alakítják. Az őszi kert lombkoronái a délutáni napsütésben vöröslenek, a háttér sötétkék foltja a közelgő alkonyatot jelzi. A műteremben befejezetlenül maradt tengerparti jelenet hajó motívuma a festő hirtelen halálával a végtelen kékségbe tartó nagy utazás szimbólumává nemesedett”.

Kegyes volt hozzá a sors, művészi aktivitása teljében, töretlen alkotókedvében érte a halál. Elsősorban saját élményeiből merített, az adott valóság színességére reagált tiszta szándékkal, festői őszinteséggel, gazdag életművet hagyva az utókorra.

Kárpáti Aurél így búcsúzott tőle: „Lánglelkű művészt veszítettünk vele. Igazi mestert, meg nem alkuvó

36. kép. Alassiói tengerpart

Virág Judit Galéria

harcost, példájával tanító nevelő és tiszta embert. Csupa olyan ritka erkölcsi értéket, aminek híjával zavaros jelenünk mindinkább szűkölködik”.

Vaszary látnoki érzékkel sejtett előre valami katalizmát, amit végül nem is élt meg. A háború utáni kommunista kultúrpolitika is száműzte Vaszary munkásságát (4). Naplójában ezt írta: „Nem volt soha egyéb szándékom, vágyam: festeni akartam! Ez az autoszugesztio nekem oly természetes volt, hogy annak ellenkezőjét nem is tudtam volna elgondolni.”

Halála előtt papírra vetett utolsó sorai is életszeretéről tanúskodnak: „Kérem jól megöntözni az új ültetvényemeteket”.

Vaszary János 1939. április 19-én, 72 éves korában halt meg Budapesten. Tatán helyezték örök nyugalomra.

Források

1. Vaszary János (1867–1939) gyűjteményes kiállítása. Kiállítási katalógus. Rend. Gergely Mariann, Plesznivy Edit. Szerk. Veszprémi Nóra. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2007.
2. Virág Judit Galéria 2022 tavaszi aukció katalógusa.
3. Vaszary: az ismeretlen ismerős. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2022 kiállítás katalógusa.
4. Mészáros Dávid: A pesti Duna-korzó pezsgésének festője – Vaszary János eddig nem ismert műveit először állították ki. Forrás: Google, 2022. szeptember.
5. Gergely Mariann: Az ismeretlen ismerős Vaszary (In: Vaszary: az ismeretlen ismerős. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2022 kiállítás katalógusa).
6. Plesznivy Edit: Vaszary János. Kossuth Kiadó, Magyar Nemzeti Galéria, 2007.
7. A Magyar Nemzeti Galéria „Vaszary az ismeretlen ismerős” című kiállításának felirata.